

אילנה קדנוי

נתחים מן המציאות

יצחק בן-נר, ארץ רחוקה, בית הוצאה כתר, ירושלים

בקוראנו סיפורים המבוססים על חיי היום יום שלנו, מתעוררת אצלנו תמיד השאלה עד כמה ראוי לו למספר להיות צמוד למציאות, והיכן הגבול המפריד בין רשות היחיד (זו שהעיתונים מפירים אתה לעיתים קרובות) לבין המועלה על הכתב והופך לרשות הרבים? אין לי תשובה חד-משמעית לשאלה, אולם דומני שגם אם הדברים נראים לנו קרובים מאוד למה ששמענו וקראנו, אין זה העיקר וכל עוד נדחקות הידיעות לרקע הרי דווקא היכולת לקרוע נתחים מן המציאות היא המעניינת והמושכת.

בששת הסיפורים שבספרו של יצחק בן-נר מופיעים טיפוסים שונים ומשונים. הקשרים שביניהם מקריים ולפעמים מלאכותיים, אך יחדיו הם יוצרים רצף ואנו מקבלים מעין רומן פסיפס המהווה עם זאת מסכת שלימה. אפשר לקרוא כל סיפור בנפרד, אך התמונה המתקבלת אצל מי שקורא את כל הסיפורים אחידה הרבה יותר.

איש ציבור שמעך

הדמות הנראית לי דומיננטית ב"כל הסיפורים, היא דמותו של ח. איש ציבור אהוד ונערץ שמעל ומעד. דומה שכל החיים בארץ מקבלים מימד אחר, כשמרחף עליהם צילו של חוסר המוסר. גם התנהגותו של אליעזר שושני, המתכחש לאליקו בן-שושן של עברו, היא בלתי-מוסרית. הוא זונח את אהובתו הצעירה ולמעשה הורס את חייה והדבר אינו מטריד אותו, אלא כאשר הוא מקבל מכתב איום מאחיה, בעמדו לפיני החלטה מכרעת לגבי עתידו. אז הוא חוזר לשכונת ילדותו וכל חייו מקבלים משמעות שונה. המסקנה היא שאין אדם יכול להתכחש לעברו ולהשאר שלם בנפשו, אלא אם כן הינו חסר רגש לחלוטין.

הידרדרות מזמרית

הסיפור השני מעמיד לפנינו את חיה של זמר, בנו של ח. ושל אשתו הצעירה. היחסים בין בני הזוג מוזרים וחד-צדדיים. הזמר המר

פורסם והמפונק רואה באשתו נכס או צעצוע, ואילו היא מחפשת עור לם עשיר הרבה יותר. תיאורה של ההסתאבות המועלית בסיפור זה — הסרת פשרות. אין כמעט יופי בדמויהם של "היפים והיפות" — ישנה רק הידרדרות ערכית ומוסרית. אמנם אשתו מעידה עליו ש"משהו נסתר שבו קולט ומפרה את עצמו, ללא הרף ושירים נולדים ו- היא אוהדת את שיקיו" (עמ' 70), אולם אין זו אהבה שלמה והכאב המרחף — עמוק ומתמשך.

שני עיתונאים

סיפור מעניין אחר הוא "דוד אוגוסט, קהיר, פברואר". מערכת היחסים בין שני העיתונאים, שקיימו בלא לדעת זה על זה מגע גופני עם אותה אשה (אשתו של אוגוסט) מרתקת ומפתיעה. מבחינתו יצירת ה"סיטואציה ראוי המספר לשבחים רבים על סיפור זה, שכן — עד כמה שהוא אבסורדי הוא נראה אמין ומתקבל על הדעת שעה שאנו קוראים בו. הבעל והמאהב האנונימי, החד-פעמי, נקלעים יחדיו לקהיר ומבקשים לרכוש אותה תמונה. ה"תמונה, הנקנית לבסוף ע"י המאהב מהווה פואנטה בסיפור. רק בזכותה מוקחה עוקצה של ההתנגשות בין האנשים המעורבים בפרשה, ורק הודות לה מגיע אוגוסט, הסובל, ל"פתרון החידה המעסיקה אותו זמן רב ומעיבה על זכר אשתו שנפטרה. דו"מה — האשמים באו על עונשם וה"שקט חזר על כנו (רק בסופו של הספר מתבררת לנו האמת על ה"תמונה, שנתגלגלה מגרמניה לקהיר והיא עתיקה ויקרה).

"ארץ רחוקה"

סיפור המצטיין ברגישות וביכולת העיצוב של גיבורים, הוא "ארץ רחוקה". נהג המונית הקשות, הנלחם כל חייו, מתגלה כאדם רגיש, אוהב, מסור ובעל חלומות ולהט. גם ניבול-הפה והגסות הבלתי-מהוקצעת אינם מפריעים לנו לתדור ל"עדינות נפשו של האב, שדווקא חתנו מעורר אצלו את הרגשות הנאצלים ביותר. משום כך מובנת לנו התפרצותו החולנית של החתן ה"בורח לארצות-הברית וממשיך להתגעגע לאבי אשתו, אותו הוא מכנה "נהג מונית, משונה קצת" (עמ' 264).

דמותה של דינה, גרושתו השנייה של ח., מופיעה לפנינו כאן כשהיא מתוארת באספקלריות שונות — האחת של הנהג, המתאהב במיסתורין וביופיה הבלתי-מושג, והשנייה של ח., הממשיך לחשוב עליה, גם כשהיא נמצאת עם אחר.

הדמות עצמה נותרת מיסתורית למדי ורק השורות האחרונות ב"ארץ רחוקה" פותחות צוהר צר ל"נשמתה הדואבת, שעה שהיא מתוראת, "עירומה במיטתה, לבדה, שעה רה היפה פזור, דביק, דהה... מה אני יעשה? אלוהים. מה אני יעשה?" היא בוכה ללא תשובה, ללא מוצא" (עמ' 212).

תיאור חייו של ח. בכלל מעניין, אך לא משכנע — דומני שכאן גדוה לה במיוחד העירובוביה של הדמויות — אולי על מנת למנוע זיהוי

וודאי של האיש. למעשה היה תי-אור כגון זה מתאים לכל מי שמגיע לכלא וחושב על הדברים בפרסי-פקטיבה רחבות יותר.

בעיית היגידה

הבעייה המוסרית האחרונה המופיעה בספר זה היא בעיית היגידה. הסיפור "מכתב" מרגש ומסכם הרבה מה ששמענו בסיפורים הקודמים. אנו שומעים נפיו של גדי, בן-הקיבוץ לשעבר, על התלבטויותיו תוך חיפוש אחר עבודה בנכר. אנו מכירים דרכו טיפוסים אומללים שהתגלגלו לצידי הדרכים של העיר לם והחברה ומבינים עד כמה פתרון היגידה אינו פתרון גם לבעיותיו של כותב המכתב. הקא מסיים את מכתבו בתקווה שיידרש ארצה על מנת לגאול את יקיריו שנשארו בה, "כמו באגדות" (עמ' 287).

האם יש בכך מסר לכולנו מאחינו היורדים? האם רוצה המספר לומר לנו שיש בידינו מפתח לבעייה זו ייתכן.

אין בדעתי לסכם את חכנם של הסיפורים. דומני שהעניאור יהיה בכל מקרה שטחי ויפגום בריעה הרחבה הנפרשת לעינינו.

מרכיבים ספרותיים

ברצוני רק להתעכב על כמה מרכיבים ספרותיים של הספר. המחבר, שהוא מספר בעל כושר תיאור מעולה מצליח ליצור לפנינו דמויות חיות באמצעות פתיחות ורמיזים.

אם ניקח כדוגמה מן הפטים אלת ייקל עלינו להבין למן הכוונה: "צוהריים חמים. החום הנדול נשבר לפני כמה ימים ועדיין האוויר סמיך כזה, חולצת הטניקו שלו, בבתי השחי, רטובה. מפתח צווארון רטוב. מכבר הוא יודע, כי מצב רוחו פועל על גופו, אלו להיפך." (עמ' 8).

לכאורה מילים פשוטות, פרוזות של יום יום, למעשה — פתיחה לתיאור של אווירה ומצב רוח, בו יחולו שינויים רבים בדמותו של הגיבור — משהו תלוי באוויר — מאיים, בלתי ברור. האיום שבי מכתב שנתקבל אינו מוצא.

דוגמה יפה אחרת מופיעה בסיפור "שיר אחר": "עשבייבך עלו בי שפע בחלקת האדמה הקטנה שבי חזית ביתה. הדשא שהביאו יוכבד ויוחנן לא ייקלט, לעומת זאת, אולי אנו מקרינים איזושהי עקרות סביבנו" (עמ' 69). הגיבורה יודעת שאהבתה מתה ובהיותה בת-כפר נראית לה עובדת חוסר ההצלחה של גידולי הדשא כסמל לעקרונה הנפשית ואולי גם הגופנית.

תיאור יחיד במינו הוץ לתיאור המחלה, המופיע בפי משה, הסובל מאפילפסיה: "יש ריח כזה, מיר חד כזה, אצלי זה כמו באשם כות של נשים, אתה יודע, ע... עם ניחוח כזה של יסמין" (עמ' 165). נפלא עד כמה יכולה אישיותו של אדם להקרין אפילו על המצבים המכווערים ביותר שבהם הוא נמצא. אפשר להביא עוד דוגמאות רבות ליכולת תיאורו של הסופר, אך יש לציין בסיום כי יש בו גוץ מידת גדושה של היוליות והעדר ליטוש, וזו היא מגרעת הפוגעת ביכולת התיאור של המספר, ששומקו עלינו לשקוד על תיקונה.